

I et dannelseperspektiv

Birgit Eriksson

Da jeg for godt fire år siden fortalte nogle af mine fagfæller, at mit ph.d.-projekt nu handlede om dannelsesromaner, og da jeg kort efter ovenikøbet også kunne fortælle, at jeg var blevet meget optaget af Goethe, så de tit lidt mærkeligt på mig.

Én sagde det da også direkte: at det var det klareste udtryk for retraditionaliseringen af litteraturstudierne, han længe havde set. Efter at have skrevet speciale om Umberto Eco, om åbne værker og postmoderne teorier, var jeg gået tilbage til det, der ikke engang var moderne. Fra åbenheden var jeg gået til at spærre litteraturen inde i en dannelsesfunktion, og fra Ecos glade, postmoderne eklekticisme var jeg gået til Goethe – den kanoniserede inkarnation af en tung litterær tradition og institution.

Det var da heller ikke så forskelligt fra, hvad jeg selv havde ment lidt tidligere. Mit udgangspunkt havde været, at jeg var stødt på en række aktuelle romaner, som tematiserede dannelsens problematik. De handlede om hjemløshed, om konflikten mellem individualisering og socialisering, og om hvordan man fandt en måde at leve på som voksent menneske i en senmoderne verden. Og de gjorde det på en måde, som jeg fandt interessant, og som jeg var helt sikker på, både tematisk og formelt var radikalt anderledes end de 'traditionelle dannelsesromaner'.

Uden nogensinde at have læst den roman, der i litteraturhistorien er blevet gjort til dannelsesromanen over dem alle – Goethes *Wilhelm Meisters Lehrjahre* fra 1795-96 – så havde jeg jo lært, at den dyrkede harmonien og ret uproblematisk lod helten finde sin plads i en verden, der ikke var så moderne, at det gjorde noget. Men nu havde jeg jo på det her tidspunkt stadig et par år til at skrive en ph.d.-afhandling, så jeg tænkte, at jeg hellere måtte læse denne traditionelle og sikkert ret kedelige roman. Jeg ville jo gerne finde ud af,

hvordan det mere præcist var, de aktuelle romaner om dannelse adskilte sig fra de traditionelle. Jeg gik altså til Goethe for at se, hvad aktuelle romaner måtte lægge afstand til, ikke hvad de evt. kunne tage afsæt i.

Nu tror jeg faktisk, at vi er blevet en smule klogere i løbet af de sidste fire år – jeg er, og jeg tror også, at min omverden er. Vi ser i hvert fald lidt anderledes på det.

For det første diskuteres dannelse overalt – også i forbindelse med litteratur. Det er vist Hans Hauge, som et sted har skrevet, at "nu mener alle, at litteratur er almentdannende – for ti år siden mente ingen det".

Om alle nu også mener det, er jeg ikke så sikker på, men det er rigtigt, at ingen mente det for ti år siden. Jeg var dengang studerende på Institut for litteraturhistorie, og her beskæftigede man sig udpræget *ikke* med dannelsesromaner. Dem overlod man trygt til Nordisk Institut, mens man selv interesserede sig for en højmodernistisk tradition.

Hvis man endelig beskæftigede sig med dannelsesromaner eller mere generelt med forholdet mellem litteratur og dannelse, så var det for at *kritisere* – og det gjaldt, vil jeg mene, ikke bare det hjemlige litteraturinstitut, men størstedelen af det, jeg for lethedens skyld vil kalde den moderne litteraturvidenskab.

Hvad var det så, man kritiserede? Ja, dels var det jo den gamle tro på litteraturens dannelsesfunktion, som man kritiserede for at reducere litteraturen til entydige budskaber og moralsk opbyggelighed. En sådan funktion var, mente man, heldigvis undergravet af de sidste 200 års autonomisering af æstetikken. Litteratur var litteratur og ikke budbringer for alt muligt andet.

Man kritiserede dog ikke bare dannelsesfunktionen, men også dannelsen i romanerne. Især skød man på dannelsesromanen, og det gjorde man fra tre forskellige sider: *Politisk* kritiserede man den for dens postulat om almenhed, som i virkeligheden var en falsk harmonisering af konflikter. *Æstetisk* kritiserede man dens narrative struktur, især finaliteten, som så gerne ville indordne detaljernes rigdom under helhedens tyranni. Endelig angreb man i et *teoretisk* perspektiv humanismens tro på individet: på det sammenhængende, selvbestemmende og enhedslige subjekt, som skulle være dannelsens kerne.

Lægger man disse kritikker sammen, er det ikke så underligt, at dannelsesromanen kunne fremstilles som indbegrebet af alt det onde, som erklærede moderne eller postmoderne bestræbelser var oppe mod. Genren og

dannelsestænkningen i det hele taget tilhørte ubetinget den tungt belastede tradition, som måtte forlades af en videnskab og en litteratur, der ville være tidssvarende og *ny*.

Mere underligt er det måske, at dannelseskritikken nu synes at have sejret sig ihjel, så man igen kan tale om dannelse som andet end forskelsundertrykkende almenhed og reaktionær tilbagevenden til den store humanisme. Det er der dog for mig at se gode grunde til – ligesom der også er gode grunde til, at det igen er interessant at tale om Goethe. Det var det heller ikke for ti år siden, hvorimod han i dag forekommer vældig *in*.

Jeg tænker her ikke så meget på, at det i år er Goethe-jubelår med 250-året for hans fødsel, og at Weimar i den anledning er kulturby. Nej, mere på, at der er en nyoversættelse på vej af *Faust*. Og at *Valgslægtskaberne* for nylig er blevet filmatiseret af Taviani-brødrene og sidste efterår også blev vist i de danske biografer. Og at der lige før jul kom både en dansk biograffilm, en video og en bog om Goethes *Farvelære*. Og at hans drama *Clavigo*, som aldrig før har været spillet i Danmark, i næste måned er udgangspunkt for en række danseteaterforestillinger i Kanonhallen i København – under titlen *Star Wars* og ifølge programmet med "kunstdemokratiske" ambitioner, hvad det så end er.

Goethe er blevet tværæstetisk, hvilket han sådan set altid har været. Men han bliver altså også brugt som inspirationskilde for mangfoldige projekter, og det er i mange år ikke sket i nær samme grad, som det gør nu. Jeg føler mig nu altså næsten som del af en trend, hvor jeg, da jeg begyndte på mit projekt, følte mig noget speciel og anderledes. Jeg håber sådan set, at det er en trend. Jeg mener nemlig, at der er vældig meget at komme efter: både i at have et dannelsesperspektiv på litteraturen og i Goethes forfatterskab – hvor jeg altså først og fremmest har koncentreret mig om *Wilhelm Meisters Lehrjahre*, men også inddraget *Wilhelm Meisters Wanderjahre* og hans meget omfattende naturskrifter.

Wanderjahre, som først kommer ca. 30 år efter *Lehrjahre*, i 1821 og derefter i en anden version i 1829, har jeg taget med, ikke fordi jeg synes, at den er en god roman, men fordi den er interessant ved meget explicit at gå mod den mellemliggende tids æstetisering og inderliggørelse af dannelsesbegrebet. Mellem de to *Wilhelm Meister*-bøger er der sket en udvikling i dannelsestænkningen, som Goethe bestemt ikke bryder sig om.

Naturstudierne tager jeg med af to grunde: For det første, fordi de er en forudsætning for Goethes organiske dannelsestænkning og dermed for hans afstand til inderliggørelsen og æstetiseringen. Og for det andet, fordi han her

konkret praktiserer det, jeg kalder "et dannesperspektiv" – et perspektiv, der, for nu at sige det helt kort, i sin tilgang til verden interesserer sig mere for bevægelighed og frugtbarhed end for stabile sandheder. Det samme gør min afhandling, som derfor også hedder: "I et dannesperspektiv".

Men lad mig gå tilbage til *Wilhelm Meisters Lehrjahre*. Nu var det sådan, at da jeg begyndte at læse den, blev det hurtigt klart, at mit udgangspunkt – altså at få præciseret forskellene mellem Goethes dannesroman og de aktuelle romaner – ikke var det mest interessante. Det var ganske enkelt overraskende *let* at læse Goethe hen over 200 års litteratur- og idehistorie: Hans tematisering og praktiske udfoldelse af dannens problematik var overraskende interessant. Han fremstod altså ikke længere bare som et negativt afsæt, men som et positivt og kvalificeret modspil til de aktuelle romaner, jeg havde fingre i. Lighederne forekom nu mere interessante end forskellene.

En fristende måde at forklare denne overraskende aktualitet på kunne naturligvis være at erklære alle de moderne kritikere for dårlige læsere, samtidig med at jeg i *min* læsning påpegede, hvor utrolig moderne Goethe var. Det er en velkendt manøvre i litteraturvidenskaben, og en manøvre som det faktisk kan være svært helt at undgå.

I afhandlingen har jeg dog forsøgt at gå en anden vej. Jeg tror nemlig, at han kalder på en genlæsning, fordi han *ikke* er så moderne. Den moderne kritik har lagt afstand til ham af gode moderne grunde – men dermed også af grunde, som måske ikke mere forekommer så indlysende.

Hvis man, som jeg hævder, uden de store problemer kan glemme de sidste 200 år, når man går til Goethe, så kunne det jo skyldes, at man dermed også hopper størstedelen af det moderne over. Hvis han er interessant i dag, er grunden måske, at han lever og skriver på grænsen til moderniteten, og at vi gør det samme, blot på den anden side. Måske er der et valgslægtskab mellem den periode, hvor det moderne var under dannelse, og den periode, hvor det i hvert fald synes under stor forandring. Måske er der endda på nogle punkter stærkere valgslægtskaber mellem det ikke helt præ- og det ikke helt postmoderne, end der er mellem det moderne og vores tid.

Eller mere beskedent: måske er det i dag bare mere *interessant* at se på valgslægtskaberne mellem modernitetens udkantsområder, fordi det så længe har været det moderne og det nye, der har budt sig til som forståelsesramme for tidens tendenser. Jeg tror, at de sidste 200 års fokusering på temporale

aspekter har givet os en bestemt blindhed, og vil altså nu for en tid foretrække den blindhed, som det giver *ikke* at stille skarpt på tidens betydning.

Jeg ved altså ikke, om det valgslægtskab, jeg foreslår, er mere *sandt* end de velkendte epokale udviklingshistorier, der lader den ene epoke eller stilart afløse den anden som perler på en kausallogisk snor. Men jeg ved, at jeg har fundet det mere *interessant* – og derfor er det det, jeg har undersøgt i afhandlingen. De par hundrede år, der skiller Goethe og Chatwin, har jeg altså tilladt mig at sætte parentes om, vel vidende at jeg dermed begår en række undladelsessynder, hvor den mest iøjnefaldende vel er, at jeg stort set ikke forholder mig til det, der normalt opfattes som dannelsesromantraditionen. Jeg tager mig med andre ord nogle friheder, men får dermed også nogle muligheder, som jeg ikke ville have haft, hvis jeg havde haft en mere traditionel historisk synsvinkel på stoffet. Jeg havde ganske enkelt ikke kunnet gøre det, jeg konkret gør, når jeg modstiller Goethes værker med tre af Bruce Chatwins bøger fra 1980'erne. Det drejer sig om *On the Black Hill* fra 1982, *The Songlines* fra 1987 og *Utz* fra 1988 – bøger, der på meget forskellig måde tematiserer dannelsens problematik.

Hvad jeg gør i mine læsninger, er altså en dobbeltbevægelse, hvor jeg, kan man sige, aktualiserer Goethe og 'traditionaliserer' Chatwin. I et dannelsesperspektiv er der en række interessante paralleller mellem de to forfattere, og ved at fokusere på disse gør jeg i praksis det, som jeg også teoretisk argumenterer for, når jeg i afhandlingen problematiserer den velkendte modstilling af en sammenhængende, tilbageskuende tradition og en progressiv, nyskabende avantgarde.

Det gør jeg, fordi det forekommer mig stadig mere indlysende, at modstillingen af tradition versus nyhed og identitet versus bevægelighed i sig selv er alt andet end nyskabende. Det kan den dårligt være, når selv en god konservativ avis som *Berlinske Tidende* markedsfører sig under sloganet "Hvis du vil videre". I dag skiller man sig ikke ud ved at være selvstændig og ville videre. Man *skal* ville det, man må netop ikke være tilfreds – det oversættes nemlig lynhurtigt til, at man "er gået i stå".

Eksemplerne fra dagligdagens tale kan illustrere, at hvis kunsten vil være sig selv og skille sig ud fra de sociale konventioner og fortidens traditioner, så er den dermed ikke i opposition til de aktuelle sociale krav, men snarere i harmoni med disse. Det forekommer ganske enkelt ikke mere særligt kritisk at være kritisk, og spørgsmålet er da også, hvor længe man kan blive ved med at dekonstruere det dekonstruerede, decentrere det decentrerede,

fragmentere det fragmenterede etc. Når man tilsyneladende *kan* blive ved, kan det selvfølgelig skyldes, at meninger, sammenhænge og centre har det med at etablere sig i samme hast som de bliver opløst. Man kan dog vanskeligt påstå, at der ligger noget særlig nyt i det, når vi opdrages til at være kritiske, og når traditionskritikken er blevet en ny tradition med sine egne institutioner.

Hvis dannelsen er interessant i dag, er det altså i en situation, hvor modstillingen af traditionen og det bestående versus det nye og kritiske sammen med den heraf følgende valorisering synes at være det mest traditionelle og sammenhængende, modernismens diskurser kan byde på. I afhandlingen beskriver jeg, hvordan figuren bruges i aktuel romanteori, når romanen fremstilles som erkendelse på linie med eller endda foran videnskaben, og når dens udviklingshistorie fremstilles som en stadig tiltagende dehumanisering. Jeg argumenterer for, at disse meget udbredte historiefilosofiske figurer har en række uheldige konsekvenser, og at de i virkeligheden ikke åbner for nye muligheder, men tværtimod begrænser romanen, når de insisterer på en historisk nødvendighed, hvor hver epoke har én autentisk måde, hvorpå man kan og bør forholde sig til den historiske erfaring. Der er ganske enkelt alt for meget, man ikke må, hvis man ikke må bruge traditionen – eller traditionerne, som det jo er.

For mig at se ligger der i dannelsesbegrebet en mulighed for at nå ud over denne figur. Når dannelsen er på banen igen, er grunden formentlig, dels at det ikke længere er indlysende, at antitraditionalismen og formnedbrydningen er mindre begrænsende end traditionalismen og formdyrkelsen; dels at identitetens sikre hjemlighed og den evigt åbne formløshed er lige uinteressante yderpunkter. Med ordet 'dannelse' antydes i stedet en mulighed, hvor man hverken følger tidens museale krav om en evig fastholdelse af de store former eller det samtidige krav om ren aktualitet og bevægelighed. Modstillingen ophæves med begrebets dobbelte betydning, hvor det danske 'dannelse' ligesom det tyske 'Bildung' både er noget, man har, og noget man gør, både en tilstand og en formdannelse. Det angiver ikke bare en 'dannethed', et kulturelt traditionskendskab fx, men også en *dannelsesproces*.

Dannelsens dobbelthed var helt afgørende for Goethe, og den er det ikke mindre for Chatwin. En af de ting, der synes at placere dem begge et andet sted end på det modernes hovedvej, er da også, at de fokuserer mere på dannelsens

rum end på dens tid. Ved at fokusere på rejsens foranderlighed frem for historiens udvikling placerer de sig begge i udkanten af modernitetens temporale orden. De beskriver ikke en 'historisk nødvendighed', men åbner verden i en samtidighed af forskellige muligheder.

En sådan åbning er central for dannelsesromanerne. Vi kender dem jo som romaner, der følger formlen "hjemme – ude – hjem"; som romaner, der tematiserer dannelsens problematik, idet de fortæller om hjemløshed og om individets forsøg på at placere sig og skabe en egen hjemlighed i forhold til de omgivende traditioner og regimer. Det gør Goethe, og det gør Chatwin, og de skriver da også begge – hævder jeg altså – dannelsesromaner.

Når jeg kan påstå, at Chatwin skriver dannelsesromaner, er det klart, at jeg ikke tror på den historiefortælling, der beskriver genren som død og borte. Det er den historie, der siger, at genren opstår, da individet med moderniteten og kapitalismen frigøres fra traditionens og feudalismens bånd; at den blomstrer, mens individets forhold til det sociale skal skabes på ny og derfor er problematisk og interessant; og at den endelig forsvinder, da individet ikke kan adskilles fra det sociale, og det ikke længere er muligt at tale om individet som en autonom størrelse.

Heroverfor er min påstand, at dannelsesromanen lever i bedste velgående. Eller mere præcist: at forholdet mellem det individuelle og det sociale stadig er et påtrængende og interessant problem, at der heldigvis stadig skrives romaner på det, og at de dannende læsninger gør sig gældende. Jeg bliver her nødt til at hoppe en masse mellemregninger over, men i min afhandling går jeg ind i de herskende definitioner af dannelsesromanen og viser, at de har en række paradokser, hvor et af dem er, at man enten synes at have på en definition, der er så smal, at ingen romaner – evt. undtagen *Wilhelm Meisters Lehrjahre* – lever op til den. Eller også har man en definition, der er så bred, at stort set alle romaner falder inden for den.

En genre uden romaner er selvfølgelig ikke så heldig. Det er en genre med alle romaner vel heller ikke, men måske er det ikke tilfældigt, at det er så svært at adskille dannelsesromangenren fra romangenren som helhed. Måske er det netop pointen: at der ikke er den store forskel, og at romaner i høj grad bliver læst som dannelsesromaner.

Sådan forekommer det mig faktisk, at det forholder sig, og jeg tror derfor, at vi i definitionen af dannelsesromanen med fordel kan gå fra en

essentiell bestemmelse til en pragmatisk, situationel bestemmelse: altså fra et kriterium, der handler om fx en bestemt narrativ struktur til ét, der handler om læsningen. Jeg foreslår altså en definition, hvor en dannelsesroman er en roman, som vi forholder os dannende til i vores læsninger – og hvor en dannende læsning er én, der lader litteratur og liv gøre en forskel for hinanden.

Hvis dannelsesromanerne opfordrer til denne 'gøren forskel', så sker det på flere forskellige måder. En af dem er helt konkret ved, at de tit er så umanerligt lange. Edgar Allan Poe har i *Philosophy of Composition* skrevet, hvor vigtigt, det er, at et værk skal kunne læses i ét stræk, fordi man ellers mister "unity of impression", når "the affairs of the world interfere, and everything like totality is at once destroyed".¹ Og det er netop, hvad der sker i dannelsesromanerne, som jo normalt er så store, at det er ganske umuligt at læse dem i ét stræk. Her er det en selvfølgelighed, at verden og hverdagslivet må blande sig med teksten og ødelægge eller i hvert fald påvirke dens enhedslige karakter. Her lever genren måske ligefrem af denne sammenblanding.

At dannelsesromanerne vil sammenblandingen, kan man få bekræftet, hvis man går til Goethe. I forbindelse med modtagelsen af *Wilhelm Meisters Lehrjahre* roser han en af de første anmeldelser for at være "deltagende", "affirmativ" og "produktiv". Prædikaterne er interessante, fordi han med dem tydeliggør forskellen mellem den dannende læsnings opbyggelighed og opdragelsens. For Goethe er den dannende læsning nemlig *deltagende* i to betydninger af ordet: Den er det dels ved ikke at være kritisk og hænge sig i detaljer, der ikke passer den, men ved affirmativt at gå ind i og *med* værket. Men den er det også ved kun at *tage dele* af værket og dermed opbygge sin egen helhed. I forhold til Poes totalitet *i værket*, skaber den dannende læsning altså en sammenhæng *mellem værk og læser* – eller mellem verdens hændelser og litteraturens. Enheden er med andre ord hele tiden under dannelse.

Hvis dannelsesromangenren har gjort sig gældende, og det er der vel ingen tvivl om, at den har, så er det for mig at se klart, at det må være i læsningerne: i de dannende læsninger. Altså ikke som et epokalt, men et modalt fænomen – og et fænomen, som fx sagtens kan gøre sig gældende både i læsningen af Goethe og Bruce Chatwin. Principielt set kan det faktisk gøre sig gældende ved alle romaner, men det udelukker vel at mærke ikke, at nogle romaner lægger mere op til en dannende læsning end andre:

Det kunne fx være romaner, der tematiserer individets dannelse i og udveksling med dets omgivelser og altså konflikten mellem individualitet og socialitet. Det kunne være romaner, der bruger den biografiske form som afgrænsning af verdens uendelighed. Det kunne være romaner, der samtidig eksperimenterer med persondannelse og formdannelse og her finder et kompromis mellem de mange horisontale muligheder og indsigten i, at livet stopper et sted, og at værket må finde sin form. Og det kunne være romaner, der ikke ser hjemløsheden som et tragisk vilkår, men prosaisk finder en måde at leve med den – og som gør det på en dialogisk eller konversationel måde.

Den situationelle bestemmelse udelukker altså ikke nødvendigvis andre faktorer – som den tematiske og formelle udforskning af dannelsens problematik. Når jeg læser Goethe og Chatwin er det fx, fordi de reflekterer over og eksperimenterer med det vilkår, at man i en identitets- og formdannelse må forholde sig til *både* livets sammenhæng og verdens mangel på samme – og at man må bevæge sig *mellem* tradition og fornyelse og ikke så let kan vælge mellem dem. Og det er også, fordi de giver et andet bud end de moderne historier, der enten vil have individet helt opløst i det sociale, eller vil gøre individet og det sociale til absolutte modsætninger.

I en dannelsesstænkning ser man sig ikke blind på denne modsætning, men tager det for givet, at individet både eksisterer og er socialt. Her er det interessante ikke at vælge mellem dem, men *hvordan* individualisering og socialisering kan eksistere samtidig. Og det er vel at mærke interessant. For mig at se er styrken ved dannelsesromanen ikke mindst dens ellers så udskældte kompromisser. Den skal nemlig ikke som teorierne absolut *løse* modsætninger, men kan i stedet som en bastard lære at leve med dem. Fx fortæller den, hvordan man må leve med en samtidig fordring om suverænitet og konformitet, men den viser vel at mærke også, at man *kan* leve med dem.

Jeg skal til at slutte og vil gøre det med de to slag, jeg gerne vil slå, dels for dannelsesproblematikken, dels for den dannende læsning:

For det første vil jeg sige, at det, der er fælles for den situationelle og den mere tematiske genrebestemmelse, er, at ingen af dem støtter opfattelsen af dannelsesromanen som en med nødvendighed afsluttet genre. Tværtimod. I afhandlingen beskriver jeg, hvordan Goethe på en produktiv og kvalificeret måde kan give et bud også på dannelsens aktuelle problematik. Og jeg argumenterer for, at de spørgsmål, han rejser, ikke er blevet hverken løst, forladt eller udtømt i de efterfølgende 200 års romaner, men at de igen på en

meget produktiv måde kan tematiseres og udfoldes i et forfatterskab som Bruce Chatwins.

For det andet vil jeg gerne foreslå, at vi også teoretisk tager eksistensen af de dannende læsninger alvorligt. Det forekommer mig, at de peger på en meget vigtig kvalitet ved litteratur, en kvalitet, som vi ignorerer, hvis vi bare afskriver det som naivt at koble mellem litteratur og liv og litteratur og virkelighed. Folk gør det jo: de taler fx om romanhelte, som om de var levende mennesker af kød og blod, hvis handlinger og skæbner man *forholder sig til*. Hvis det er naivt, så er det, tror jeg, *naivt af tilbøjelighed*. Folk ved jo godt, at det er fiktion, men de vælger – helt uanfægtet af de sidste mange års litteraturteori – at læse på en dannende måde, der får litteraturen og livet, fiktionen og realiteten til at hænge sammen. Og hvis de fortsætter med at gøre det, så er det formentlig, fordi det giver noget. Fordi det er frugtbart.

Er dét naivt, så er det i hvert fald ikke indskrænket. Hvis man var grov, kunne man tværtimod spørge, hvad der er mest indskrænket: at en stor gruppe læsninger ikke medtænker nyere litteraturteori, eller at nyere litteraturteori ikke medtænker en stor gruppe læsninger?

---

¹Cit. efter s. 234 i Franco Moretti: *The Way of the World: the Bildungsroman in European Culture*. London: Thetford Press 1987.

C.V.:

Birgit Eriksson, f. 1963, er cand.mag. i litteraturhistorie og italiensk og ph.d. på afhandlingen *I et dannesperspektiv* (planlagt udgivet i efteråret 1999). Forfatter til bogen *Umberto Eco* (Kbh. 1995) og diverse artikler om bl.a. Goethe, Bruce Chatwin og dannesproblematikken. Redaktør på *Patos? Æstetikstudier V* (Århus 1998).

Adjunkt ved Center for Tværæstetiske Studier. Underviser især i moderne litteratur og i kulturteori og -analyse.

Resumé:

Arbejds papiret er en stort set uændret skriftlig version af den mundtlige indledning ved forsvaret af min ph.d.-afhandling *I et dannesperspektiv – Dannesromaner og dannestænkning. Med særligt fokus på Johann Wolfgang von Goethe og Bruce Chatwin*. Det præsenterer afhandlingens forslag om, at ikke bare Goethe, men også Chatwin skriver dannesromaner. Samtidig viser det mere overordnet, hvordan dannesromangenren trods talrige aflivningsforsøg stadig gør sig gældende, og hvordan den stiller litteraturhistorien og -teorien over for en række interessante og vigtige spørgsmål.

Forsvaret fandt sted d. 5. februar 1999 ved Center for Tværæstetiske Studier, Aarhus Universitet.

Abstract:

The paper is my introduction at the defense of my ph.d. dissertation *From a Perspective of Bildung – The Bildungsroman and Conceptions of Bildung. With Special Emphasis on Johann Wolfgang von Goethe and Bruce Chatwin*. In the paper I present the dissertation's proposal that not only Goethe but also Chatwin writes Bildungsromane. On a more general level I claim that the Bildungsroman in spite of many attempts to do away with it still is a highly vital genre that raises interesting and important questions to literary history and theory.

The defense took place on February 5, 1999 at the Centre for Interdisciplinary Aesthetic Studies, Aarhus University.